

محاسن

د قرآني زده کړې او پوهنې لړۍ

۱۱۰

محسن تفسیر

له قرآنه یو څرک

Ketabton.com
۱۱۰-د «نصر» سورت

ژباړه او څېړنه :

احمد حسین «عنایت»

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د لوراند او لورین الله په نامه

سورة النصر

د نصر سورة (۱۱۰)

د نصر سورت تشریح

ژباړه او څېړنه:

احمد حسين عنایت

سریزه: د «نصر» سورت مدني دی (۳) آیتونه یوه رکوع لري په تلاوت کې (۱۱۰) او په نزول کې (۱۱۴) سورة دی چې د «توبه» له سورة څخه وروسته نازل شوی دی.

ددې سورة نوم «**نصر**» د هغه له لومړني آية [إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ] څخه اخیستل شوی دی. کابو ټول مفسرین پر دې متفق او یو لاس دي چې دا سورة په مدني دور کې نازل شوی دی نو د سورة مدني والی جوت دی او لږ تر لږه دا هم جوت ده چې دا سورت د پیغمبر^(ص) د عمر د پای په دوه درې وروستیو کلونو کې نازل شوی دی. خو د مفسرینو تر منځ یو اختلاف شتون لري هغه دا چې آیا دا سورة د مکې له فتحې مخکې نازل شوی دی یا د مکې له فتحې وروسته؟! ځینې مفسرین مدعیان دي چې دا سورة د مکې له فتحې وروسته، حتا په منا کې په حجة الوداع کې نازل شوی دی یعنې د پیغمبر^(ص) تر رحلت کابو درې یا څه کم درې میاشتې مخکې نازل شوی دی. خو ډېری له مفسرینو پر دې نظر دي چې دا سورة د مکې له فتحې مخکې یا د مکې د فتحې په بهیر کې نازل شوی دی. خو دا کورټ جوت ده چې دا سورة د پیغمبر^(ص) د عمر په وروستیو کلونو کې نازل شوی دی. که وغواړو چې لفظي قرینه یې په نظر کې ونیسو، د «**إِذَا جَاءَ**» په قرینه باید ووايو چې دا سورة د مکې له فتحې مخکې نازل شوی دی، همدا راز په «**الْفَتْحُ**» کې د الف او لام موجودیت ددې حقیقت پر لور نغوته کوي چې له دې څخه مطلب

ژمن کړل شوې او راتلونکې فتحه ده چې د الله له لورې رسولانو او د هغه ملگرو ته د الهي سنت تقاضا ده، چې الله تعالی له هغوی سره وعده او ژمنه کړې ده. سربیره پر دې د سورت متن او منځپانگه هم همداسې څرگندوي چې د سورة د تشریح په بهیر کې به دې موضوع ته په مشرحه توگه نغوته وکړو.

له مخکیني سورة سره اړیکه او د سورة د منځپانگې چورلیخ:

د [قریش] سورة وروستي آیت د پیغمبر د دښمنانو پر بې پایلو او پرې شوو هڅو ټینگار درلود [ان شانک هو الابتر]، او ورپسې سورة [کافرون] د هغوی پر وړاندې د پیغمبر د څرگند او کلک دریخ اعلام ته ځانگړی دی. پر دې ترتیب د بعثت په لومړي کال کې، رسول اکرم^(ص) ته دنده ورکول کېږي چې له شرک ککړو طریقو او روشونو سره سازښت او له پلویانو سره یې پر لارې تگ په ډاگه رد او ورسره کلک مخالفت څرگند کړي. او د توحیدي تعبد او د گور - آره ایز تعبد تر منځ د بېلښت یوه برېښنده او څرگنده لیکه وکارې.

معمولاً هر یو نهضت د خپل کار په پیل کې په تدریج او ورو ورو هر څومره چې د پښې اېښودو ځای مومي او پر ځواک او د ملاتړ پر ټولي یې ورزیاتېږي، د حاکم نظام سره مخالفتونه ښکاره کوي او ورو ورو په جدي، تکره او څرگنده توگه یې پر وړاندې دریخ نیسي. په داسې ډول چې دې پړاو ته له رسېدو مخکې، له هر ډول اصولي مخالفته ځان ساتي او کوبښن کوي په موازي توگه د خوځندي، کښېدونکي پروت په توگه د خپلو موخو پر لور یون وکړي. خو وینو چې پیغمبر اکرم^(ص) ددې نهضت [او غورځنگ] په پیل کې، په داسې شرایطو کې چې تر ډېرو سختو فشارونو لاندې وو، فرمان مومي خپله وروستی پایاني او څرگنده خبره له هماغه پیله وکړي او له آره او

ريښې د مشرکینوله اعتقادونو سره مخالفت وکړي. «قُلْ يَا أَيُّهَا
الْكَافِرُونَ. لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ»

خرگنده ده چې دا ډول لمسوونکي او پاروونکي سخت دريځ په طبيعي توگه
بې حوابه نه وو او د مشرکینو بنسټيز او ريښه يې تعصبونه يې پارول او پخپله
د پيغمبر^(ص) او د ورسره ملو مؤمنينو لپاره هم، د نهضت د راتلونکي او د
هنوی د بريا په اړه، يو ډول انديښنه او تشويش رامخته کېده، په داسې حال
کې چې پخپله ددوی شمېر هم ډير لږ وو او د گوتو په شمېر خو کسان ول
او د مشرکینو د بې شمېره حواکمنو مشرانو او هنوی ته د لاس په نامه وگړو
ستري ټولني پر وړاندې يې قرار درلود، او په اټکليزه توگه دا پوښتنه مطرح
کېده چې څه ډول کېدی شي دا ستونزي او خنډونه به لېرې شي او خلک
به په آزادانه توگه د خدای دين ته وارد شي او الهي نصرت او بريا به کله او
څه ډول رارسېږي....؟

د «کافرون» سورة پسې د «نصر» سورة ځای پر ځای کېدل د هنوی د نزول
د کال په پام کې نه نپولو سره چې د مفسرينو په وينا د دواړو د نزول تر
منځه اوږد واټن دی، [د کافرون سورت د بعثت په لومړيو کلونو کې په مکه کې نازل
شوی دی، په داسې حال کې چې ډېری له مفسرينو د «نصر» سورة د مدينې د دوران په
وروستيو کلونو پورې اړوند گڼي.] ددې پوښتنې حواب [لږ تر لږه له پيغمبره د وروسته
نسلونو او د قرآن د لوستونکو لپاره] ورکوي چې که حق لږ [قليل] هم وي، د ذاتي
اصالت او برتری له لامله، وده موندی او په پای کې بريالی دی او که مؤمنين
د کافرانو د برلاسی او ظالمانه غلبې له لامله په ضعف او ذلت کې دي، ورو
ورو پورې په پورې د ايمان او د هنوی د عمل په حواک، خنډونه ترې
لېرې کيږي او د کفر د سروالو او مشرانو د حواک او برلاسیو د ديوالونو له
نږدو سره سم، د الله بندگان ډلې ډلې او پوځ پوځ د هغه دين ته داخلېږي.
په داسې حال کې چې د قرآن دوه پایانی او وروستنی برخې [پارې] مکي

سورتونو ته ځانگړي دي او د هغوی په ۴۷ سورتونو کې په ندرت کوم مدني سورت لیدل کېږي، هر ورو مرو کوم لامل شتون لري چې د «نصر» سورت [له دې فرض سره چې مدني والی یې جوت و منو] د دوو داسې سورتونو تر منځ یې ځای نیولی دی چې له هغوی سره شل کاله د نزول توپیر لري. — [د «سیر تحول قرآن» کتاب؛ له دې وروستيو دوو پارو یوازې دوه سورتونه عصر او نصر مدني گڼلي، او ځینو مفسرینو د انسان، بینه، زلزال، او ناس سورتونه هم مدني گڼلي دي. د «سیر تحول قرآن» کتاب ۱۵ گڼه جدول د «نصر» سورت په ۹ لېږدیز کال کې نازل شوی گڼي او د کافرون او مسد سورتونو نزول د بعثت په دویم او دریم کال پورې اړوند گڼي].

په هر حال کې د خدای تعالی له نظره چې د نور او زمان خالق او پنځوونکی دی او د وخت تقدم او تاخر د هغه د ذات لپاره شتون نلري، د نصر سورت ځایگي له کافرون سورت څخه وروسته دی او د الهي نصرت د قطعي قانونمندی او پر کافرانو د مؤمنینو پر فتح او بري د تل لپاره ټینگار کوي. د «نصر» سورت له «کافرون» سورت سره بل مشترک فصل هم لري چې د «دین» په موضوع کې دی. د «کافرون» سورت له دې آیه سره پای ته رسېږي چې: **لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ**. خو کله چې الهي نصرت او فتح راغله او د ایمان له مخې خنډونه لېږي شول او د کفر پردې اخوا شوې، د «حق دین» لمر ځلېږي او «باطل دین» نشته کېږي په دې ډول چې: **وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا**.

په دې سورت کې الله تعالی خپل استازي حضرت رسول اکرم (ص) ته د سوبې او مرستې ژمنه کوي، او خبر ورکوي چې ډېر ژر به هغه وويني چې؛ خلک به ډلې ډلې اسلام ته داخلېږي، او ورته فرمان ورکوي چې ددې الهي مرستې او فتحې په شکرانه کې، د خدای تسبیح وکړي او حمد ووايي او استغفار وکړي. او دا سورت د څرگندو قرینو له مخې چې نغوته به ورته وشي په مدینه کې د حدیبیه له سولې وروسته او د مکې له سوبې مخکې نازل شوی دی.

د سورت متن او د لغتونو ترجمه:

<p>نَصْرُ اللَّهِ = [د دښمنانو په مقابل کې] د خدای مرسته، د الله یاري، د الله نصرت، د خدای تعالی مدد - الْفَتْحُ = [دمکې] فتحه، سوبه، بری - رَأَيْتَ = ووينې - النَّاسَ = خلک، ولس، پرگنې، عوام - دِينِ اللَّهِ = د الله دین، د الله قانون - أَفْوَاجًا = پوخ پوخ، دلې دلې، ټولی ټولی - سَبَّحَ = پاک او سپېڅلی وگڼه، په پاکي یاد کړه - بِحَمْدِ = له ستاینې سره - رَبِّكَ = خپل رب دې، پالونکي څښتن دې - اسْتَغْفِرُهُ = له هغه بښنه وغواړه، له هغه مغفرت وغواړه - تَوَّابًا = ستر توبه منونکي، ښه توبه قبلوونکي، ډېر توبه قبلوونکي -</p>	<p>بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبَّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾</p>
--	--

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾

کله چې د الله مرسته ^(۱) او [پر باطلو د حق] بریا راشي، ^(۲)

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾

او ووينې چې خلک ډلې ډلې د الله دین ^(۴) ته ننوځي،

فَسَبَّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

نو [هغه مهال] خپل پالونکي څښتن دې له ستاینې [او شکرانې] سره په پاکي

یاد کړه ^(۵) او له هغه بښنه وغواړه ^(۶) بېشکه چې هغه [الله] ښه توبه منونکي دی.

إِذَا	جَاءَ	نَصْرُ اللَّهِ	وَالْفَتْحُ
کله چې	راشي	د الله مرسته	او فتح، بریا

وَرَأَيْتَ	النَّاسَ	يَدْخُلُونَ	فِي	دِينِ اللَّهِ	أَفْوَاجًا
او ووينې	خلک	چې ننوځي	په ... کې	دین د الله	ډلې ډلې

فَسَبَّحْ	بِحَمْدِ	رَبِّكَ	وَاسْتَغْفِرْهُ	إِنَّهُ	كَانَ	تَوَّابًا
نو په پاکي یادوه	له ستاینې سره	خپل پالونکي	او ترې بښنه غواړه	بېشکه هغه	دی	ښه توبه منونکي

د سورت د مفرداتو لنډه تشریح:

۱ - د «أَذَّا» شرط، نصرت او بريالیتوب په مؤمنينو کې د وړتياو او قابليتونو په تحقق پورې اړين او مشروط کوي چې خدای تعالی د هغوی لپاره زمينه او ډگر د انسان په ضمير کې ايښی دی. په واقعيت کې نصرت دوه اړخيزه چاره ده چې په ځانگړي مهاليز ظرف کې له اړين چمتووالي سره واقع کېږي. دا شرايط کېدی شي له قرآنه په څو بندونو کې استخراج شي:

الف [خدای تعالی هاغو کسانو ته نصرت ورکوي چې خدای تعالی ته [حق ته] نصرت ورکړي: «...إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ...» [محمد ۷ (۴۷:۷)].

ب [له خدای سره ياري او مرسته کول، عبارت ده له؛ د خدای له رسول (ص) او د مؤمنينو سره ياري او مرسته کول. [صف ۱۴ (۶۱:۱۴)].

ج [د خدای د نصرت شرط مسلحانه دفاع ته چمتو کېدل دي [بقره ۱۹۳ (۲:۱۳۹)، انفال ۳۹ (۸:۳۹)، توبه ۱۴ (۹:۱۴)].

د [الهي نصرت د مقاومت له سختو او ستونزمنو پړاوونو وروسته رسېږي [يوسف ۱۱۰ (۱۲:۱۱۰)، بقره ۲۱۴ (۲:۲۱۴) او ۲۷۳ (۲:۲۷۳)].

هـ [الهي نصرت پرله پسې او دوامدار دی [روم ۴۷ (۳۰:۴۷)، آل عمران ۱۳ (۳:۱۳) او حج ۱۵ (۲۲:۱۵)].

و [الهي نصرت، د قلبي آرامتيا، روحي تقويت، برياليتوب ته له زيري، د گامونو له ټيکاو [پایمردی] او ددې په څېر نورو له لارې دی چې غيبي امدادونه انگرېل کېږي [بقره ۲۵۰ (۲:۲۵۰)، آل عمران ۱۲۵ (۳:۱۲۵) او ۱۲۶، انفال ۱۱ (۸:۱۱) او ۱۲، محمد ۷ (۴۷:۷)، فتح ۴ (۴۸:۴)].

۲ - مسلمانان د پيغمبر (ص) په رهبرۍ د ستمگرانو په مقابل کې په ځلونو څرگندو برياليتوبونو ته رسېدلي ول، خو ډيری له مفسرينو په دې اړه په يو نظر دي چې دا فتح [له معرفه او معهود الف او لام سره] هماغه د مکې فتحه ده چې د عربستان د ټاپووزمې زړه گڼل کېده او د مشرکو قبيلو له ټټانو څخه د مکې له پاکېدو سره پر يو خدای د خلکو د ايمان خنډونه اوچت شول او د ستونزو غوټه پرانيستل شوه [د فتح معنا].

۳ - په هر يوه مقاومت او مبارزه کې کمي تغييرات په پيل کې ورو او نا محسوس وي او د ستمگرانو مخالفتونه او خنډونه د پرمختگ مخنيوی کوي، خو د خلکو له صبر او

استقامت سره، ورو ورو په تدریج لکه په سلو درجو کې د اوبو نابیره په خوښ راتلل او تبدیلېدل یې پر متصاعد بخار، کمیتي تغیرات هم بیره مومي او شدت اخلي، که تر پرونه یو شمېر کسانو له وېرې او تردید سره او په غلي او پټه توگه د اسلام اظهار کاوه، د مکې له فتحې سره او له مات شوو بټانو څخه د مشرکینو په نهیلې او له شرک او تقلیده د هغوی په شرمنده گۍ، د قبیلو د مشرانو او رئیسانو له اسلام راوړلو وروسته، د هغوی پلویانو او متابینو پوځ پوځ اسلام ته مخه کړه چې د زمانې په تېرېدو سره په تدریج او پورې په پورې د هغوی په زړونو کې ایمان وارد شي [حجرات ۱۴ (۴۹:۱۴)].

۴ - د دین اصلي معنا، د نیکو او بدو عملونو جزا او کیفر دی، همدا راز د هر هیواد نظامونو او مقرراتو ته هم دین ویل کېږي چې په توسه یې بنسټګران تر نیاو لاندې نېول کېږي. د قرآن په اصطلاح کې «**دین الملک**» د هیواد اساسي قانون ته ویل کېږي، چې پاچایان یې جاري کوونکي ول [یوسف ۷۶ (۱۲:۷۶)]. د بنسټونو او پوهنتونو بنسټیز نظام چې د هغه پر بنسټ د هر زده کړیال د زده کړې پایله [او چار لیک] ټاکل کېږي، د «**دین**» د معنا د پوهېدو لپاره یو ساده مثال دی.

د ۱۰۲ مورودونو له منځه چې د دین د کلیمې ه شتقونه په قرآن کې راغلي دي، د «**دین الله**» اضافه په غیر له دې آیته په دوو نورو آیتونو کې راغلي ده: نور ۲ (۲۴:۲) - «... وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ ...» او آل عمران ۸۳ (۳:۸۳) - «أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْتَغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ...» د خدای دین همدا د هغه فرمانونو ته تسلیم دی [آل عمران ۱۹ (۳:۱۹)] چې حق دي [توبه ۳۳ (۹:۳۳)] او باید له شرکه خالص وي [زمر ۳ (۳۹:۳)، یونس ۱۰۵ (۱۰:۱۰۵)، بقره ۱۹۳ (۲:۱۹۳) او انفال ۳۹ (۸:۳۹)].

۵ - د رب له حمد او ستاینې سره تسبیح؛ د مرحوم طالقاني په وینا، د تسبیح عالیترین پړاو دی چې د هستۍ د عالم د ارباب له حمد او ستاینې او د هغه د شکلا او کمال او د بې عیبوالي او بې نقصوالي پر نسبت له لېوالتیا څخه پیدا کېږي. د تسبیح عمل، په دې سمفوني [Symphony] کې ه شارکت او د هستۍ د عالم په ستر ارکستر [Orchestra] کې مثبت نقش لوبول دي. له حمد سره د رب له تسبیح څخه عالیتر، د رب العظیم په نوم تسبیح [واقعه ۷۴ (۵۶:۷۴) او حاقه ۵۲ (۶۹:۵۲)]، او د رب الاعلیٰ په نوم تسبیح دي [اعلیٰ ۱ (۸۷:۱)] چې په زړه او لید کې د رب عظمت، عالی توب او ستروالی مجسم کوي.

۶- د نورو بندگانو په نسبت له پیغمبرانو څخه د خدای تعالی انتظار په ځلونو زیات دی، پر دې بنا، سره ددې چې هغوی په پوهېدنې او عمدي توګه گناه او نا فرماني نکوله، اما د «حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقَرَّبِينَ» په مصداق [د نیکانو نیکوکاری د مقربانو لپاره گناه گڼل کېږي]، هر ډول ترک اولی [د آسانتر کار ترجیح]، تعجیل او یا هغوی ته لنډه یا ډېره وړه نه پاملرنه ذنب یا گناه گڼل کېده او دا خبره په قرآن کې ډېره زیاته د ډیریو پیغمبرانو په اړه لیدله کېږي. اصولاً د انبیانو په اړه د قرآن لحن د تمجید او تجلیل او تعظیم څخه زیات د تذکر، تنبیه او حتا په ځینو موردونو کې د توبیخ لحن لري! د اسلام د مکرم رسول (ص) په اړه پر دې سوره سربېره، په اوو نورو سورتونو کې هاغه مکرم رسول ته - د هغه له ستر مقام سره سره - امر په استغفار شوی دی [محمد ۱۹ (۴۷:۱۹)، مؤمنین ۱۱۸ (۲۳:۱۱۸)، تحریم ۸ (۶۶:۸)، نساء ۱۰۶ (۴:۱۰۶)، فتح ۴۸ (۴۸:۴۸) او غافر ۵۵ (۴۰:۵۵)]. سربېره پر دې نور گواښونه لکه: «عَفَا اللَّهُ عَنْكَ ...» [توبه ۴۳ (۹:۴۳)]، «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ...» [تحریم ۱ (۶۶:۱)]، «...فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ» [انعام ۳۵ (۶:۳۵)]، «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ ...» [احزاب ۱ (۳۳:۱)] او داسې نور... چې د رشد، ودې او کمال او ډېرې پاکۍ لپاره د تذکر او همدار له طریقه، هاغه حضرت ته د خدای تعالی په ځانګړې پاملرنې دلالت کوي.

داسې بریښي چې دا ځانګړی استغفار، د جنگ په ډېرو هیبتناکو شرایطو کې د الهي نصرت د غوښتنې لپاره د اندک تعجیل له لامله وي چې د بقره سوره (۲:۲۱۴) په ۲۱۴ آیه کې ورته اشاره شوې ده: «...مَسْتَهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ». دا ډول یو تزلزل، بلکې شدیدتر له دې، قرآن د قريشو او وحشی قبیلو په توسه له څو چنده جمعیت سره د مدینې په محاصره کې قرآن د مؤمنانو د حال په وصف کې بیان کړی دی: «هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزَلُوا زُلْزَالًا شَدِيدًا» [احزاب ۱۱ (۳۳:۱۱)]

د نصر سورت له لومړي تر دریم [۱ - ۳] آیتونو بشپړه تشریح:

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ كَوْمَ مِهَالٍ چې د خدای تعالی نصرت ورسېږي. چې دلته «اذا» د شرط «اذا» دی. چې د «اذا» کلیمه په راتلونکي کې په ظهور دلالت کوي او تقاضا یې داده چې د آیه مضمون به د داسې چار خبر وي چې لا تر

اوسه پېښ شوی نه دی او ډېر ژر پېښېدونکی دی، او څرنگه چې د مرستې او فتحې چار دی، نو په نتیجه کې تر بحث لاندې سورة یو زېږی دی چې الله تعالی پیغمبر ته ورکړی دی. دا د الله تعالی مرسته او بری دی او خدای تعالی هغه رامنځته کوي، پایلې او حاصل ورکولو ته یې هغه مهال وړاندې کوي، په کوم مهال کې چې خدای تعالی هغه مقدر او مقرر کړی دی، هغه هم په داسې بڼه چې څنگه یې الله تعالی غواړي، او د کومې موخې لپاره چې هغه انځور کړی او ټاکلی دی.

خو د الهي نصرت په اړه باید ووايو چې ولې په هر مهال کې [وخت په وخت] د خدای تعالی نصرت نه راځي؟ خدای تعالی پیغمبران رالېږلي او هر یو ته یې رسالت په غاړه کړی وو خو هغوی د ورسپارل شوي رسالت په سر ته رسولو کې هر یو ډېرې زیاتې رېږونې او ځورونې ولېدلې او ډېرې ستوتزې یې وگاللې، پخپله زموږ پیغمبر^(ص) کوم دیارلس کلونه چې په مکه کې وو څومره رېږ او رنځ یې وگاله او همدا راز ورسره ملو مؤمنینو، د هغه حضرت اصحابو او ملگرو څومره ستونزي وگاللې، او وروسته هم په هاغو غزاگانو او جنگونو کې چې سر یې مات شو، غاښ یې مات شو او څومره ډېر مؤمن او مسلمان یاران یې تر شکنجې او رېږونې لاندې ووژل شول، ځور او کړاو یې ولید، له خپل کور او ژونده وايستل شول او وروسته هم چې هر څه یې درلودل د ټولو پرېښوولو ته مجبور شول او هجرت یې وکړ؛ ښه، نو ولې خدای تعالی له پيله هغوی سره مرسته ونکړه؟ یو پیغمبر یې لېږلی او کتاب یې نازل کړی او کولی یې شول اصلاً اجازه ورنکړي چې پیغمبرانو ته څوک څه ووايي او لږ شان مخالفت هم ورسره وکړي او حتا څوک ورته ووايي، په مخ مو څو سترگې دي، یا د سترگو له پاسه مو وریځي دي. ولې خدای تعالی دا کار ونکړ؟ مگر نه یې غوښتل استازي یې بریالي شي؟ وسمهال هم دا پوښتنه په بل ډول مطرح کوي: دا چې ځینې خلک وایي؛ دې اوضاع او

احوال ته وگوره، دا وگوره چې خلک د خدای په نامه راز راز کارونه کوي،
 خپنې خو لا دا هم وايي؛ اصلاً خدای چرته دی؟ کوم خدای؟ که وای په دا
 ډول به څوک، د هغه په نامه د خلاف او خطا نه مرتکب کېدی. -
 [العیاذبالله] - دا ډله انگېري چې خدای تعالی زموږ پر سر ولاړ دی چې هیڅ
 گناه او خطا له موږ ونشي او مؤمنانو ته، لکه د پلار په څېر چې ددې ناسمو،
 بېلارو او چاپلوسو بچو پر سر ولاړ وي او پاملرنه پرې وکړي چې هیڅ نقص
 هغوی ته ونرسېږي! نو کوم خای خدای تعالی داسې یوه وعده او ژمنه کړې؟
 منکران چې پوښتنه کوي نو کله به راځي! هر مهال چې وخت یې
 راوړسېږي: «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ». هر مهال چې هغه بری او فتح راشي،
 الهي وعده به عملي شي او الهي مرسته او نصرت به راشي. دلته د الله د
 مرستې او فتحې ذکر چې له کوم ځانگړي اهتمام سره شوی دی او له دې
 وروسته چې حضرت رسول اکرم (ص) ته د حمد او تسبیح لپاره کوم هدایت
 ورکول شوی دی دا ددې خبرې دلیل دی چې له دې څخه مقصد کومه
 عامه مرسته او فتحه نه ده بلکې هاغه مرسته او فتحه ده چې له الهي سنت
 سره سم رسولانو ته د هغوی د دښمنانو پر وړاندې په داسې مهال کې حاصله
 شوې ده چې د الهي پیغام په رسولو کې یې خپل ټول ځواک زبېښلی او
 نښتېځلی دی. او د رسول خپل قوم او ولس د هغه په دروغ گڼلو او دښمنۍ
 کې تر دې بریده مخکې لاړل چې دا تمه نوره پای ته رسېږي چې ددوی په
 رویه او چلن کې به کوم بدلون راشي، او د حق لور ته به مخه کړي.

نو ددغې پیغام او الهام، او ددې ځانگړي نړۍ لید پر بنا چې دا پیغام
 او الهام یې د کار او کړنو حقیقت تشکیلوي، او د پیغمبر (ص) او له هغه
 سره د ملو کسانو د کار بنسټ گڼل کېږي، د هغوی پر لاسونو د الله د
 مرستې او بري په پلي کولو سره، د هغوی اکرام، حرمت او درناوی
 تشخیص او ټاکل کېږي. چې د بریا پر مهال د پیغمبر (ص) او له ورسره

ملو کسانو کار، الله تعالی ته له تسبیح، ستاېنې، حمد، تقدیس او شکر سره مخ کونه او د بښنې او مغفرت غوښتنه ده.

د «نصرالله» د رسېدلو شرایط او چاپېریال:

لکه څنگه چې مو وویل؛ ددې سوره لومړۍ آیه «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ» د «اذا» د شرط له ظرف سره، الهي نصرت په زمان او ځانگړو شرایطو پورې مشروط کوي چې باید تحقق ومومي. لکه څنگه چې څرگنده ده، هیڅ ښکارنده تر هاغې نه رامنځته کېږي تر څو یې چې د پیدایښت لاملونه او علتونه، موجبات او اسباب چمتو شوي نه وي، چې په حقیقت کې همدا الهي نظام دی. دا حقیقت د هاغو کسانو لپاره ځواب دی چې وایي د هاغه خدای لپاره چې مطلق قادر دی څه مخنیوی لري، مخکې له دې چې مؤمنین په آزار او شکنجې کې دوڅار شي او ځینې یې شهیدان شي، له رېږ آزار او ستونزو زغملو پرته یې بریالي کړي. په دې سوره کې یې یوازې د «اذا» په شرط چې مبهم او مجمل دی بسنه کړې، په نورو سورتونو کې یې دا شرط له ډېرې شرحې او تفصیل سره توضیح او بیان کړی دی. ددې ارزښت لري چې له یوې اجمالي پلټنې سره وویښو چې باید څه عمل سر ته ورسوو او څه پیلیزې برابرې کړو چې الهي نصرت زموږ په حال کې شامل شي. سربېره پر دې، الهي نصرت څه ډول یو نصرت دی او څه راز میکانیزم لري؟ آیا مرموز ځواکونه په جنگ کې شرکت کوي او دښمن ترټی او ورته ماتې ورکوي یا دا چې د هغوی نور، ځلا او تجلاد مجاهدینو په ارادو او نفسونو کې شته؟ اوس ددې «اذا» گانو په اړه او هغه شرایط چې په قرآن کې په نورو ځایونو کې له دې «اذا» گانو سره بیان شوي؛ په اړه یې یو لړ اصولو او ځېنو لوارو خبرو ته په لاندې توگه نغوته کوو:

۱ - د الهي نصرت متقابلیت او دوه اړخیزوالی: د خدای تعالی یاري او مدد یو اړخیز او له پیلیزې او مقدمې پرته نه دی، او تر هاغې چې په دې ډگر

کې وړتیا او قابلیت ښکاره شوی نه وي، نه څرگندېږي قرآن بندگانو ته د خدای تعالیٰ نصرت، خدای تعالیٰ ته د بنده په نصرت پورې مشروط کوي او اعلاموي: وایي د خدای تعالیٰ نصرت هغه مهال راځي چې تاسو له خدای سره نصرت وکړئ. فرمایي: « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ » [محمد ۷ (۴۷:۷)] ای هاغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی، که د خدای [له دین او رسول] سره مرسته وکړئ، خدای هم له تاسو سره مرسته کوي او ستاسو گامونه به استوار [او تېکاو] کړي [= پښې مو تینگوي، زړن او تیکاو پلي به شی].

نو مؤمنانو ته وایي که تاسو له خدای سره مدد وکړئ، خدای تعالیٰ هم له تاسو سره مدد کوي. څرنگه چې موږ پوهیږو خدای تعالیٰ خو زموږ مرستې ته اړتیا نلري؛ نو دلته له خدای سره نصرت یعنې د خدای له بندگانو سره نصرت دی. خو کله چې تاسو دومره لټان او تن پالي او ډارن یاست کاغ او ځانساتي یاست، چا ته مرسته او نصرت نه رسوی نو په کوم بنسټ او بنیاد به تاسو ته یاري، مرسته او نصرت درکړل شي.

یا په بل ځای کې فرمایي: «... وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ» [حج ۴۰ (۲۲:۴۰)] «... او په جوته توگه الله به [د حق او باطل په دې تاریخي جگړه کې] هر ورو له هاغو کسانو سره مرسته وکړي، چې له هغه سره [د ایماني حقیقتونو او بندگانو د حقونو په دفاع کې] مرسته کوي، بېشکه الله ناماتی ځواکمن دی.»

نو خدای تعالیٰ هغه چا ته مرسته رسوي، چې له خدای سره مرستندوی وي، یعنې هغوی چې د خدای له بندگانو سره مرسته کوي. نو، لومړی شرط یې دا دی چې دا یوه دوه اړخیزه رابطه او اړیکه ده: څوک چې د حق په لار کې فداکاري وکړي، ايثار وکړي، په غبرگون کې به الهي نصرت ورته شامل شي.

۲ - خدای ته د بندگانو نصرت، د هغه د رسولانو او مؤمنینو سره د یاری او مرستې رسولو پورې اړیکه لري - البته خدای تعالی له بندگانو څخه بې نیازه، قادر او قاهر دی، خو که له بندگانو یاري غواړي، مطلب یې د هغه له رسولانو او د رسولانو له پلویانو او ملگرو سره مرسته او یاري ده، البته خدای تعالی پخپله د خپلو رسولانو پر یاری او نصرت توانا دی خو غواړي په دې وسیله خپل بندگان وازموي او د ابتلاگانو او ازمیستونو په کوره کې هغوی پاخه او آبدیده کړي او استعدادونه او دنني ځواکونه یې فعلیت او ظهور، ښکارونې او بروز ته ورسوي او لوار یې کړي. خدای تعالی له خپلو رسولانو سره یاري کول خپله یاري معرفي کوي او مؤمنین دا ډول نصرت ته رابولي. نو که پوښتنه وشي چې موږ څنگه کولی شو خدای تعالی ته نصرت ورسوو؟ خدای تعالی وایي زما نصرت د رسولانو او مؤمنینو په نصرت کې نغښتی دی: وایي ای مؤمنانو د خدای یاران او مرستندویان اوسئ؛ لکه څنگه چې عیسی^(ع) خپلو حواریانو ته وویل: څوک د خدای په لار کې د خدای پر لور زما یاران او مرستندویان دي؟ او حواریانو وویل موږ د خدای یاران او مرسته کوونکي یو: « يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ ... » [صف ۱۴ (۱۴: ۶۱)] «ای هغو کسانو چې ایمان مو راوړی دی د الله مرستندویان اوسئ لکه څنگه چې عیسی د مریم زوی حواریونو ته وویل څوک د الله پر لور زما یاران او مرستندویان دي؟ حواریونو وویل موږ د خدای یاران او مرستندویان یو...» نو، خدای تعالی ته نصرت ورکول، یعنې د رسولانو او مؤمنینو حمایت کول ملاتړ او تقویه کول دي. دا هم دویمه نکته.

۳ - د الهي نصرت بل شرط د هغه په لار کې د قتال لپاره چمتو کېدل دي - د خدای تعالی سره یاري او مرسته یوازې له دُعا او غوښتنو او توسل او تمسک سره تحقق نه مومي، د هغې لازم او اړین شرط د جهاد او قتال له

لارې د هغه د دين له رسولانو او مؤمنينو د دفاع لپاره چمتو کېدل دي، په دې حالت کې الهي لاس د مجاهدو وگړو له لستونې راوتلی او دشمنان مغلوبوي: «قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِيهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ...» [توبه ۱۴ (۹:۱۴)] «له هغوی سره مقاتله [مبارزه] وکړئ چې خدای تعالی ستاسو په لاسونو هغوی عذاب کړي او هغوی به رسوا کړي او تاسو سره به د هغوی پر خلاف مرسته او یاري وکړي...»، خدای تعالی فرمایي کوم دشمنان چې پر تاسو یرغل کوي او تاسو وژني، قَاتِلُوهُمْ له هغوی سره وجنگېږئ، خدای تعالی باید ستاسو په لاسونو هغوی ته ماتې ورکړي. همدا راز الله تعالی فرمایي: «تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ... وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ...» [صف ۱۱ (۶۱:۱۱) او ۱۳] «په دې سوداگری کې [پر خدای او د هغه پر استازي ایمان راوړئ او له خپلو مالونو او خپل ځان سره د خدای په لار کې جهاد کوئ... او [پراخوې نېمکرغۍ سرېره] هغه بل [دنیایي هدف] چې تاسو یې خوښوئ؛ [یعنې] د خدای مرسته او [پر دشمنان] نژدې بری [درته په برخه کوي]،...»

د قرآن کریم په نورو ځایونو هم ددې ذکر له تفصیل سره شوی دی خو دلته یې له اجمال سره سره خلکو ته ستونزه نه وه چې ددې فتحې په څرنگوالي پوه شي: «... لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدِ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ.» [حدید ۱۰ (۵۷:۱۰)]. «د هغه له لورینې او رحمت سره سره [پر تاسو څه شوي چې د خدای په لار کې انفاق [لگښت] نه کوئ؟ حال دا چې د اسمانونو او ځمکې میراث یوازې د الله دی [= هغه ستاسو انفاق ته اړتیا نه لري]. هغوی چې تر بریا مخکې [جهاد ته د چمتو کېدو لپاره] انفاق او جهاد کړی دی، [له وروسته یو ځای شوو سره] برابر نه دي؛ د هغوی درجه ډېره اوچتره له هاغو

کسانو ده چې له هغې [بریا] وروسته یې انفاق او جهاد کړی دی؛ او [له دې حال سره] الله هغوی ټولو ته [د هغوی د هڅو په تناسب] د غوره بدلې ژمنه کړې؛ او الله له هغه څه چې کوی خبردار دی».

له پورتنیو آیتونو څخه څرگندېږي چې په واقعیت کې مؤمنان باید د سختیو په منځ کې پاڅه شي او ددې وړتیا پیدا کړي چې د حق له پلېونې او پیروۍ سره د حق دښمنان ماتې ته مجبور کړي او لکه څنګه چې مو وویل؛ د خدای لاس باید د مؤمنانو له لستونې راووځي. نو برخلاف ددې چې ځېنې یې انګیري د خدای تعالی ذات پخپله نیغ په نیغه دخالت نکوي. دا هم دریمه نکته.

۴ - الهي نصرت پرله پسې له سختو او ستونزمنو پړاوونو وروسته را رسېږي - لکه څنګه چې وویل شول د خدای تعالی مرسته او یاري د وړتیاو او قابلیتونو په ظرف کې نازلېږي او د اخیستونکي د منښت او ظرفیت پر نسبت یې، کچه او میزان تغیر کوي. پر دې بنا هر څومره چې چمتووالی او استعداد، هیله او تمنا، لېوالتیا او طلب یې ډېرتر وي او وړتیا او قابل ظرفیت یې پورته تللی وي، په هماغه کچه په مقابل کې یې فاعل ورته بهتر او ډېرتر عنایت کوي، او مرسته او نصرت یې کاملېږي او بشپړېږي. او څرنگه چې د انسان استعدادونه د ستونزو او سختیو په متن کې فعلیت او قیام ته رسېږي [لقد خلقنا الانسان فی کبد - لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویم] پر رسولانو او مؤمنینو د وارد شوو مصیبتونو او سختیو، او د الهي نصرت تر منځ یوه اړیکه او رابطه برقرارېږي، او دا د الهي لطف نهایت او پای ده داسې یوه بنده ته چې هغه یې د امتحان او ابتلاء، اوچتولو او پورته وړلو لپاره وړ او شایسته ګرځولی دی. دا ډول نه دی چې کوم مهال یو ملت وغواړي، همدا چې د حق په لار کې قیام وکړي، یو پل واخلي،

يو گام اوچت کړي سمدلاسه خدای تعالی ورسره مرسته وکړي. همدا چې لا څه شوي نه وي او ووايي موږ خود خدای لپاره پيل وکړ، اقدام مو وکړ، خود خدای مرسته رانغله، او ووايي؛ نو د خدای مرسته څه شوه؟ يوه ورځ وشوه، دوه ورځې وشوې، يوه اوه نی وشوه، دوه اوه نی شوې دي چې د حق لپاره راولاړ شوي يو او لا تر اوسه د خدای تعالی د نصرت او مرستې کوم درک نشته. دوی غواړي سمدلاسه په نابره توگه د حق نصرت ورته ورسپړي؛ نه، په دې ډول نه دی - وخت نیسي، خواري کول غواړي، زیار ایستل غواړي؛ يعنې دا چار د سختیو د زغملو، د هڅو او زیار غوښتونکی او مستلزم دی؛ يعنې الهي نصرت زموږ له وجوده بیرون کوم څیز نه دی. د حق نصرت باید زموږ له دننه وخوټېږي. د خدای نصرت زموږ له دننه بڼکې کوي او بیا الوت کوي، کوم بیروني چار نه دی.

البته امتحان او ابتلاء سخته ده؛ اندیښنه، تشویش او بې خبري راوړي، خو لوړ ټولگي ته د پورته کېدو لپاره له دې پړاوه له تېرېدو پرته بله چاره نشته.

«حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرًا فَنَجَّىٰ مَنْ نَسَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسَنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ» [يوسف ۱۱۰ (۱۲:۱۱۰)].

[منکرينو تر دې بريده ډگر د مؤمنينو لپاره تنگ کړ] ترڅو چې استازي [د خلکو له ایمان راوړو] نهيلي شول او [خلکو] گومان وکړ، چې [د مؤمنينو د نصرت او د کافرانو د عذاب په اړه] دروغ ورته ويل شوي، [په دې وخت کې استازيو ته] زموږ مرسته ورسپېده، نو موږ هر څوک چې وغواړو [= وړ وگڼو] ژغورو خو پرمجرمانوزموږد عذاب يرغل [د هيڅ ځواک په توسه] نه تمبول کيږي.

يعنې دا ډول ستونزې او مصيبتونه پر مؤمنينو راغلل، تر دې کچې چې حتا د الله استازي [رسولان] له دې نهيلي شول چې نور به يې خلک خبره ومني، او هغوی ټولو خلکو دا و انگېرله چې دروغ ورته

ویل شوي دي! په سختیو او په رېرونو کې د هغوی له پخېدو وروسته د الله مرسته او یاري هغوی ته راغله. او الهي ذات چې هر چا ته وغواړي، یعنی هغوی چې وړتیا یې ومومي نجات ورکوي او د الله سخت قهر له مجرمینو او بې لارو څخه هیڅ مهال نه لېرې کېږي.

فرمایي: «وَلَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولًا مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كَذَّبُوا وَآوَدُوا حَتَّىٰ آتَاهُمْ نَصْرًا...» [انعام ۳۴ (۶:۳۴)] «او بې له شکه تر تا مخکې رسولان هم [د خپلو هم مهالو په توسه] دروغجن گنل شوي، خو ددې انکار او رېرونو پر وړاندې یې صبر [او زغم] وکړ چې په پای کې زموږ نصرت هغوی ته ورسېد...»

حضرت رسول (ص) ته الله تعالی فرمایي چې تر تا مخکې رسولان هم د هغوی د هم مهالو او د هغوی د خپلې زمانې د وگړو لخوا دروغجن انگېرل شوي دي، خو هغوی پر هاغه څه چې دروغجن انگېرل کېدل صبر وکړ او د مخالفینو رېرونې او ځورونې یې وزغملې تر دې چې د الله مرسته او نصرت ورته راغی. یعنی د الله پر استازو او د هغوی پر پلویانو ډېرې زیاتې سختۍ راغلي دي؛

«... مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ.» [بقره ۲۱۴ (۲:۲۱۴)] «... هغوی ته داسې سختۍ او کړاونه ورسېدل چې ډېر سخت په لړزه پرېوتل، تر دې ځایه چې [حتا] پیغمبر او ورسره ملو مؤمنینو وویل: [نو] کله د خدای مرسته رارسېږي؟! آگاه اوسئ چې د الله مرسته نژدې ده.»

رسول اکرم (ص) او ورسره مؤمنینو د کلونو په اوږدو کې ډېرې سختۍ او رېرونې وزغملې او په دې بهیر کې یې د زغم او وړتیاو په لاسته راوړلو سره ځای پر ځای الهي نصرت او مرسته نصیب شوې ده خو په پای کې ددې ټولو زیارونو او کړاوونو په پایله کې یې ستره فتحه او نصرت په نصیب شو چې په دې سوره [د «نصر» په سوره] کې ورته نغوته شوې، چې البته له ذکر پرته

خلک پر دې پوهېدل چې په دې سوره کې د کوم نصرت او فتحې زیری شوی دی په لاندې آیت کې یې د مهاجرو مؤمنینو د صداقت په اړه څرگنده نغوته کړې ده: **«لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ»** [حشر ۸(۵۹)] «او همدا راز غنیمتونه [د هاغو مهاجرو د اړمنو لپاره دي چې له خپل ټاټوبي او خپله کوره او له خپلو مالونو اخراج شوي دي، [هغوی په هر راز شرایطو کې] د خدای فضل او رضایت غواړي او [په دې توسه] د خدای [له دین] او د هغه له رسول سره مرسته او یاري کوي او همدوی دي چې [دایمان په ادعا کې] صادقان او رښتیني دي.»

۵ - الهي نصرت یو جوت [، قطعي] او تلپاتې [، همیشگي] قانون دی - یعنې داسې نه دی چې یوازې د پیغمبر په زمانه کې د خدای تعالی نصرت راته، او په ورپسې زمانو کې تم شوی وي. داسې نه دی چې د خدای مرسته او یاري ځانگړې او لنډمهالې وي، چې یوازې د تاریخ په برخلیک سازو مهالونو کې وي او یوازې پیغمبرانو ته ځانگړې وي، دا قاعده عمومي او پر ټولو مؤمنینو شامله ده. البته له هر چا سره د ابتلاء او سختیو په نسبت د نصرت له شرایطو سره د انطباق په صورت کې مرسته او یاري کېږي او البته پیغمبران په دې ډگر کې د خدای تعالی له تر ټولو مبتلاءترینو بندگانو څخه ول. **«إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ»** [غافر ۵۱(۴۰)] «موږ له وټ او اړنگ پرته خپل استازي او هغو کسانو ته چې ایمان یې راوړی دی د دنیا په ژوند کې او په هاغه ورځ کې چې گواهان راولاړېږي نصرت [او مرسته] ورکوو [په دنیوي امتحان کې او اخروي امتحان کې].»

«... وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ» [روم ۴۷(۳۰:۴۷)] «... او د مؤمنینو یاري او مرسته کول پر موږ حق دی.» فرمایي دا زموږ وظیفه او دنده ده چې مؤمنینو ته نصرت ورکړو دا قانون موږ پخپله پر خپل ځان لیکلی دی. نو تل

به مؤمنينو سره یاري او مرسته وشي. خو نه دا چې یوازې د مؤمن نوم یې پر ځان ایښی وي او پیژند پانیز مؤمن وي. د نصرت له تداوم او تلوالی څخه په ځلونو په قرآن کریم کې یادونه شوې ده. چې په لاندې توگه د څو آیتونه ذکر کوو: «بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ» [روم ۵ (۳۰:۵)] «الله په نصرت او یاری هر چا ته چې وغواړي مرسته او نصرت کوي او هغه عزتمن لورین دی». «... وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ» [آل عمران ۱۳ (۳:۱۳)] ... او خدای تعالی له خپل نصرت سره هغه چا ته چې وغواړي تأیید او ملاتړ یې کوي په تحقیق په دې [مسئله] کې انديالو او د لید خاوندانو ته پند دی. «مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ...» [حج ۱۵ (۲۲:۱۵)] هاغه څوک چې انگيري خدای تعالی هیڅکله په دنیا او آخرت کې له هغه سره نصرت نه کوي نو ...

۶ - د الهي نصرت څرنگوالی - : خدای تعالی څه ډول نصرت ورکوي؟ آیا یو شمېر څیزونه، وسیلې یا کسان لکه پرښتې، یا نور څیزونه له غیبه او له آسمانه راځي، او جنگپري او له مؤمنانو سره مرسته کوي؟ ومو ویل چې د خدای نصرت زموږ په خپل وجود کې پنځيري، او زموږ په وجود کې دننه وده کوي. فرمایي خدای تعالی به ستاسو روحیه تقویه کړي هغه داسې ذات دی چې آرامښت او ډاډ یې د مؤمنينو زړونو ته راولېږه یعنې دا ډاډېنه او آرامتیا همدا ستاسو له خپله دننه دی د بدر او احد د جنگونو په اړه ډېر آیتونه شته چې وایي دا نصرت چې موږ تاسو ته درکړ، یو بشارت او زیری وو چې له هغه سره ستاسو زړونه تقویه او ډاډمن شول.

نو کېدی شي د ځېنو په اند داسې و انگېرل شي چې الهي نصرت نیغ په نیغه په خپلواکه توگه [مستقیماً او مستقلاً] د پرښتو په توسه عمل کوي او نابیره په غیر عادي توگه د جنگ صحنه د مؤمنينو په گټه تغیر مومي! په داسې حال کې چې دا بهیر په تدریجي توگه د مؤمنينو د قدمونو له تثبیت او پلونو له

ټيکاو سره سرته رسېږي. په بله وينا له هاغې زړورتيا، جرأت او ټينگې روحيې سره چې مؤمنين يې د صلوة او صبر په مرسته پيدا کوي دوی پخپله، خپل دښمن مغلوبوي او د پرښتو نقش په همدې قلبي بشارت او روحي تقويت او د قدمونو په تثبيت کې خلاصه کېږي:

«... رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أقدامَنَا وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ»

[بقره ۲۵۰ (۲:۲۵۰)] «... پالونکي څښتنه، [زمور د وجود لوبښی] له صبر [=

مقاومت او ټيکاووالي] ډک کړه او زمور گامونه ټينگ کړه او مور سره د کافرانو د ډلې په مقابله کې مرسته وکړه.»

«وَمَا كَانَ قَوْلُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أقدامَنَا

وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ» [آل عمران ۱۴۷ (۳:۱۴۷)] «او د هغوی وينا

[= د دښمن سره په مقابله کې دعا] له دې پرته بله نه وه چې ويې ويل: پالونکيه

ربه! گناهونه [عوارض او اغېزې يې] او په چارو کې تېروتنې مو وپوښه [= نالبدلې

يې ونيسه او ترې تېر شه]، [د دښمن د يرغل په مقابل کې] گامونه مو ثابت [او ټينگ]

کړه [چې نه ولېږږو او نه وډار شو] او پر کافرانو بريا را.»

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أقدامَكُمْ» [محمد ۷ (۴۷:۷)]

«ای هغو کسانو چې ايمان مو راوړی دی که له خدای سره مو ياري او مرسته

وکړه له تاسو سره مرسته کوي او ستاسو گامونه استوار او ټيکاو کوي.»

«هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ

وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا» [فتح ۴ (۴۸:۴)]

«(الله) هغه (ذات) دی، چې د مؤمنينو په زړونو کې يې [د جنگ په

ډگر کې] ډاډېنه [او آرامتيا] نازله کړه چې [پر خدای له توکل او د دښمن پر

وړاندې له مقاومت سره] د هغوی پر ايمان، همداسې ايمان ورزيات

کړي او [يقين وکړي] د آسمانونو او ځمکې لښکر [= په نړۍ کې برلاسي

ځواکونه] يوازې د الله دي او الله پوه حکيم [= چار سمبال] دی.»

«بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ» «وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ» [آل عمران ۱۲۵ (۳:۱۲۵) او ۱۲۶]

«هوکې، که تاسو صبر وکړئ او [له نا فرمانۍ] پرهبز وکړئ او [دښمنان که هر څومره] له همدې سختۍ او بېرې سره پر تاسو يرغل راوړي، ستاسو پالونکي څښتن به تاسو سره له پنځو زرو نښه شوو پرښتو په توسته مرسته وکړي». «او الله دا [د پرښتو د مرستې ژمنه] تاسو ته له بشارت [= د روحي تقويت] څخه پرته څه نه ده او [هم] ددې لپاره چې ستاسو زړونه [له بې تابۍ] اطمینان [= ډاډ او هوساښه] ومومي، او نه دی نصرت مگر د الله له لوري، چې ډېر غالب حکمت والا دی».

«إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّثُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأَلْتَنِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ...» [انفال ۱۲ (۸:۱۲)] «هغه مهال چې ستا پروردگار پرښتو ته وحی وکړه چې زه له تاسو سره يم نو هغه کسان چې ایمان یې راوړی دی استوار او ټيکاو کړئ. ډېر ژر د کافرانو په زړونو کې وېره او ډار اچوو...»

پر دې بنا، کوم څوک یا کومه پرښته له آسمانه رانغله چې له کفارو سره وجنگېږي. الهي نصرت زموږ په خپل وجود کې دی؛ یعنې هر څه چې دي پخپله له انسانه دي. کله چې انسان د خدای پر لور لاړ شي، نصرت یې له دننه خوټیږي؛ دننني استعدادونه یې چې بالقوه دي فعلیت ته اوړي. مخکې له دې به چې له یوې څپېرې ډارېده، خو اوس خپل ټټر ډال کوي او د سلو کسانو سره د مقابلې لپاره ځي، جنگ ورسره کوي او له هېڅ څیز نه ډارېږي. دا له کومه د هغه په زړه کې راغلل؟ همدا د الله نصرت دی.

کوم نصرت او بریا؟

هاغه څه چې مسلم او جوت دي دا چې پیغمبر (ص) او د هغه پلویانو او پلویانو ته الهي نصرت او فتح او بریا یوازې یو ځلې په برخه شوی نه دی، د

مسلمانانو د تاریخ په شهادت مسلمانانو بې شمېره فتحې درلودلې دي او د قرآن په شهادت، الهي نصرت په ځلونو د بدر او حنین او ... نورو جنگونو کې هغوی ته په برخه شوی دی:

«وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ...» [آل عمران ۱۲۳ (۳:۱۲۳)] «[باید هیر یې نه کړئ چې] په تحقیق الله تاسو سره په بدر کې [په جگړه کې] مرسته وکړه په داسې حال کې چې [د دښمن د زیاتو وسلو او کسانو په مقابل کې] کمزوري واست....» «لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ...» [توبه ۲۵ (۹:۲۵)] «[که د ځان په اړه اندېښمن یاست] الله تاسو سره [د جنگ] په ډېرو ډگرونو کې مرسته کړې ده، له هغې جملې د حنین په جنگ کې،...» «إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا...» [توبه ۴۰ (۹:۴۰)] «[که تاسو له هغه [= پیغمبر] سره مرسته ونکړئ، [پوه شئ] خدای له هغه سره په داسې حال کې چې [یوازې] له یو کس سره وو مرسته وکړه، کله چې کافرانو هغه [له مکې] وایسته،...» «... هُوَ الَّذِي آيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ.» [انفال ۶۲ (۸:۶۲)]. «... هماغه دی چې ته یې پر خپله مرسته او پر [ملا تړ د] مؤمنانو ځواکمن کړې.»

پر دې بنا کومه پوښتنه چې مطرح کېږي داده چې د «إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ» آیه کوم نصرت او بریا ته اشاره لري. ځکه چې خدای تعالی، هم د حدیبیه صلحې ته «فتح» ویلي «إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا» [فتح ۱ (۴۸:۱)] مور ستا لپاره څرگنده فتحه پرانېسته.

— او هم د خيبر بري ته: «لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا.» [فتح ۱۸ (۴۸:۱۸)] په تحقیق سره الله له مؤمنانو راضي شو، هغه مهال چې دوی له تا سره [په حدیبیه کې] له هاغې یوې ونې لاندې له

تاسره بیعت وکړ، نو [له دې کار سره] هغه څه یې چې د هغوی په زړونو کې ول وپیژندل [= عملي تحقق یې ورکړ]، نو [له دې خاطر یې] پر هغوی [د خطرونو پر وړاندې] آرامتیا او ډاډ نازل کړ او نژدې فتحه یې [په خیر کې] ورته په برخه کړه.

نو په رښتیا کوم نصرت او فتحه ددې سوره تر نظر لاندې ده؟

ورپسې آیه ته له پاملرنې سره «وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا» چې د خدای دین ته د خلکو ډلې ډلې داخلېدل څرگندوي، داسې برېښي، لکه څنگه چې مفسرینو هم ویلي دي، د نظر لاندې فتحه په اتم هجري کال کې هماغه د مکې فتحه وه چې د نورو فتحو پیلامه شوه او د ستونزو د غوټې پرانېستلو او د خلکو د پرگنو د ایمان راوړلو د خنډونو لېرې کېدلو لار یې پرانېستله [د فتحې لغوي معنا]. د الهي امن د حرم له پرانېستلو او له بتانو څخه د کعبې له پاکولو او له هغې څخه د مشرکینو د لاس له لندولو وروسته، په تدریج د ټاپووزمې پاتې مشرکو قبیلو اسلام راوړ او پوځ پوځ د الله دین ته داخل شول. که مخکینیو فتحو د لنډ مهال لپاره، په لږ حد کې د مقطعي بریا په توګه ډګر او شرایط برابرول، دې فتحې او بریا په یو ځلي توګه کار بشپړ کړ او کار یې یو خوا ته کړ. بنایي له همدې لامله په قرآن کې مخکینیو بریاو ته په نکره بڼه [فتحاً قریباً، فتحاً مبیناً] اشاره شوې او دې فتحې ته په معرفه او معهود بڼه له الف او لام سره [إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ]

نو دا هغه څواکونه دي چې په سړي کې ورو ورو وده کوي. الهي نصرت، همدا ډول یو څیز دی چې پورته مو ورته نغوته وکړه. چې البته دا نورې ډېرې تشریح ته اړتیا لري؛ مثلاً دا کوم الهي نصرت دی چې وایي یو مهال به راوړسېږي؟ نو ډېری له مفسرینو او د نظر خاوندان چې ددې آیت په اړه اجماع لري دادی چې دا الهي فتح همدا د مکې فتح ده. پوهېږئ چې مکه د عربستان د ټاپووزمې اصلي مرکز وو او کعبه هم د مسلمانانو لپاره ډېره مهمه

وه. او هم دا چې مکه د پیغمبر له رحلت څخه دوه درې کاله مخکې فتح شوه، فرمایي کله چې دا فتح، نصرت او بری راوړسید، **وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا**. او چې ودې لیدل؛ خلک پوځ پوځ د الله دین ته داخلېږي، نو هغه مهال **فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ نَوًا**، تسبیح وکړه، د خپل پالونکي څښتن حمد دې ووايه **وَاسْتَغْفِرْهُ** او له هغه بښنه وغواړه. **إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا**. چې خدای تعالی ډېر ستر او ډېر ښه توبه منونکی دی.

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا. دا د دغه ستر بشارت تر ټولو څرگند اړخ دی چې پورته ذکر شوی دی. د حضرت رسول اکرم (ص) له خپل قوم سره جگړه د دنیوي موخو لپاره نه وه، بلکې د الله د دین لپاره وه. هغه غوښتل چې د قریشو ټول مشران ددې امانت حق پر ځای کړي چې د کعبې [بیت الله] په بڼه د هغوی په لاسونو کې وه. که هغوی ددې لپاره چمتو نه دي نو بیا خو هغوی پر کعبې د ولکې درلودلو او د الله له دینه په جبر او ظلم د خلکو د مخنیوي حق نه لري. دغې مذهبي ځور او ظلم [چې قرآن هغه د فتنې له لفظ سره تعبیر کړی] د پای ته رسولو لپاره د مکې له فتحې سره سم د قریشو مشران تسلیم شول او د اسلام دین یې د حضرت رسول له تائید سره ومانه او ولسونه هم د خپل مشرانو له تسلیمې وروسته ډلې ډلې د اسلام دین ته داخل شول، همدا خلک چې له مخکې به یو یو له ډار سره پټ راتلل، اوس ډلې ډلې، پوځ پوځ په زغرده او څرگنده توګه د اسلام دین ته داخلېږي.

او په دې ترتیب «مکه» له وینو بهولو پرته فتحه شوه او ددې عفوې او اسلامي رحمت جاذبې چې هیڅکله یې له هغې دا انتظار نه درلود، په داسې ډول په زړونو کې اغېز وکړ چې خلک ډلې ډلې راغلل او مسلمانان شول او ددې سترې فتحې غږ د عربو په ټولې ټاپوزمې کې

وېچل شو، او د اسلام آواز په ټولو ځایونو کې خپره شوه. او د اسلام او مسلمینو موقعیت له هر لورې جوت او ټپکاو شو.

په ځېنو روایتونو کې راغلي دي: کله چې حضرت رسول (ص) د کعبې د دوازي تر څنګ ولاړ وو ويې فرمايل: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعَدَهُ، وَ نَصَرَ عَبْدَهُ، وَ هَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ، أَلَا إِنَّ كُلَّ مَالٍ أَوْ مَأْتِرَةٍ أَوْ دَمٍ فَهُوَ تَحْتَ قَدَمَيَّ هَاتَيْنِ!...» «له الله پرته معبود نشته، يوازې دى، يوازې، په پای کې يې پر خپله ژمنه وفا وکړه، له خپل بنده سره يې مرسته وکړه او پخپله يې يوازې ټولې ډلې ماتې کړې. اى خلکو! پوه شئ چې هر مال، هر امتياز او آغېز، هره وينه په تېر او د جاهليت په زمانې پورې اړه لري، ټول زما تر پښو لاندې دي» [يعنې نور له هاغو وينو چې د جاهليت په زمانه کې توى شوي يا هاغه مالونه چې لوټ شوي دي، خبره ونکړئ او د جاهليت د زمانې ټول امتيازونه او لوړتياوې باطل شوي دي، او په دې ترتيب ټولې پخوانۍ ټولپانې (دوسيې) وتړل شوې].

دا ډېره مهمه او هيښوونکي طرحه وه چې د عفوې له عمومي فرمان سره مل، د حجاز خلک يې له شخړيز، لنډغړۍ او تياره تير وخت څخه پرې کړل، او د اسلام په رڼا کې يې هغوى ته نوى ژوند وبانښه، داسې ژوند چې په تېر پورې له اړوندو شخړو، په بشپړه توگه تش وو. او دې چار، په زښته اوچته توگه، د اسلام له پرمختگ سره مرسته وکړه او زموږ د نن او سبا لپاره بهترين سرمشق او مثال دى.

که پاملرنه وکړو دلته څو پوښتنې مطرح کېدى شي؛ يوه دا چې څنګه وشول چې خلک پوځ پوځ او ډلې ډلې د خداى دين ته داخل شول؟ بله دا چې، په داسې مهال کې چې دا ډول ځلانده برى حاصل شوى، پيغمبر ولې بايد استغفار وکړي؟ معمولا هغه چا ته چې سخت پړاو يې تېر کړى وي او په پايله کې يې برياليتوب لاسته راوړى وي د بېلگې په توگه فرض کړئ درس يې

لوستی وي او لیسانس او ماستري یا دوکتورا یې کړي وي، ورته نه ویل کېږي اوس لاړ شه استغفار وکړه؛ بلکې هغه دې ته منتظر دی چې هغه ته خلک شاباسی او آفرین ووايي؛ پر دې بنسټ تمه خو داده چې خدای تعالی ووايي؛ ډېر ښه، آفرین، بارک الله، ډېر زحمت دې وایست، ډېرې ستونزې دې وگاللې په لاس دې برکت شه خو داسې نه فرمایي. ولې؟ یعنې په عامه توګه که په دنیوي چارو کې کله چې انسانانو کوم ستر کار سر ته رسولی وي مثلاً کوم انقلاب یې کړی وي یا په سیاست کې یې بریالیتوب لاس ته راوړی وي خوښی کوي جشنونه کوي زموږ خپل ټاټوبي ته وګورئ که څوک د لنډ مهال لپاره په سمه یا ناسمه توګه د دین یا دنیا په نامه د اغیارو او اجنسیو په ملاتړ په اصطلاح بریالیتوب لاس ته راوړي، ځواک او واکمنی ته ورسېږي تاسو یې وینئ چې څومره اتڼونه کوي جشنونه کوي ګډاګانې کوي چکچکې کوي هوایي ډزې کوي او پر خپلو دروغجنو بریالیتوبونو ویاړي خو حضرت رسول^(ص) ته د دومره ستر بري او سوبې سره سره وایي له ستاینې سره دې خپل رب په پاکي یاد کړه او له پالونکي څښتن څخه بښنه وغواړه؛ ولې؟ دې موضوع ته به په لاندې توګه د توضیح ورکولو کوښښ وکړو:

پاملرنه وکړئ د پیغمبر^(ص) د دعوت او بلنې په پیل کې، ډېر سخت شرایط ول او حاصل یې له کمي لیده ډېر لږ وو، سره ددې چې له کيفي لیده اوچت وو، هغوی چې هجرت وکړ فکر نه کوم له شپېتو او یا کسانو زیات ول، یا زیات نه زیات سل کسان؛ خو څومره سخت او ستونزمن کلونه پر هغوی تېر شول، څومره سخت شرایط یې تېر کړل؛

د مبارزې پایله همداسې ده چې نهضت کله داسې یو پړاو ته رسېږي چې یو دم په نابره توګه ټاکونکی شي؛ نابره د ځواک پله په بېره تغیر کوي. هاغه بهیر هم چې په صدر د اسلام کې وو همداسې حالت یې درلود؛ یو ناخپه د تلې پله درنده شوه او پورته لاړه. نور نو خلک ډلې ډلې راتلل. پاملرنه وکړئ

په هاغو مهالونو کې خو انسانان ډېر د مطالعې او تحقیق اهل نه ول او په عربستان کې قبیلوي نظامونه حاکم ول او د قبیلې رئیس به چې کله د جنگ اعلام کاوه ټول خلک به بسیج کېدل او جنگېدل او که د قبیلې رئیس به سوله کوله، ټولو خلکو به هم سوله کوله؛ یعنې په هغه نظام کې ټول وگړي د قبیلې د رئیس تابع ول. لکه څنگه چې همدا اوس زموږ په زمانه کې هم خلک په ښه پلوی او پلوی ځینې د نورو تابع دي.

د مکې له فتحې وروسته همداسې پېښ شول؛ یعنې د قبیلو رئیسان به راتلل او مسلمانان کېدل. نو یو ځلي به یوه قبيله چې مثلاً لس زره کسان ول هر لس زره کسان به یې مسلمان کېدل. البته دوی لا تر اوسه اسلامي زده کړه نه ده کړې، خو اوس همدومره چې فقط مسلمانان شوي دي او نور له مسلمانانو سره نه جنگېدل، نو په دې مهال کې دا آیه نازل شو چې ډېر ښه، اوس چې دې ولیدل خلک پوځ پوځ او ډلې ډلې د خدای دین ته داخلېږي، نو؛ **فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ**. له حمد او ستاینې سره د پالونکي څښتن تسبیح وکړه او بښنه ترې وغواړه.

سره ددې چې دا آیه په خپل ځان کې څو اړخونه لري مگر دوه اړخه یې ځانگړې اهمیت لري لومړی دا چې د هاغې فرض پر لور لارښوونه کوي چې ددې فتحې او نصرت تر حاصلیدو وروسته پر پیغمبر (ص) او د هغه پر امت او پلویانو لازم او اړین شوی دی؛ هغه دا چې د خوښۍ او ویاړ پر ځای دې خلک د خپل رب تسبیح وکړي، د خپلو نارسیو او غفلت په اړه دې معافي او بښنه وغواړي او دا هیله او تمه دې ولري چې الله ډېر لورین او کریم دی. کوم بندگان چې د خپلو نارسیو، لټیو او غفلت په اړه د بښنې او عفوې لپاره الله ته رجوع کوي د هغوی لور ته له رحمت سره پاملرنه کوي؛ د کوثر په سوره کې فرمایي: **إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوثَرَ. فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ.** [کوثر (۱۰۸:۱) او ۲] «موږ تاته کوثر عطاء کړ نو خپل پالونکي څښتن ته نمونځ وکړه او هغه ته قرباني وکړه». همدا راز دا آیه ددې مسؤلیت او ذمه واری د بیان لپاره هم

راغلی دی او هغه ددې فتحې او نصرت اړینه غوښتنه ده او ددغه خیز تعلیم ورکوي چې خپل مسؤلیت ته باید تل پاملرنه وکړي چې همدا د نعمتونو د بقاء او پایښت ضامن دی. بندگانو ته چې کله هم کوم نعمت حاصل شوی دی له هغه سره یو څه ذمه واری او مسؤلیتونه هم تړلي وي. تر هماغې پورې چې بنده خپلې ذمه واری او مسؤلیتونه سرته رسوي، پیروزوینې، لورونې او نعمتونه ورته پرله پسې حاصلیږي.

د رب له حمد او ستاینې سره تسبیح؛ د مرحوم طالقاني په وینا، د تسبیح عالیترین پړاو دی چې د هستۍ د عالم د ارباب له حمد او ستاینې او د هغه د ښکلا او کمال او د بې عیبوالي او بې نقصوالي پر نسبت له لېوالتیا څخه پیدا کېږي. د تسبیح عمل، په دې سمفوني [Symphony] کې مشارکت او د هستۍ د عالم په ستر ارکستر [Orchestra] کې مثبت نقش لوبول دي.

له حمد سره د رب له تسبیح څخه عالیتر، د رب العظیم په نوم تسبیح دي؛ «فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ» [واقعہ ۷۴ (۵۶:۷۴) او حاقہ ۵۲ (۶۹:۵۲)] «نو [د څښتن تعالی د برم او پرتم ښکارندو او په طبیعت کې نظم او تدبیر ته په پاملرنې]؛ د خپل ستر پالونکي څښتن په نامه تسبیح ووايه [او پاک او سپېڅلی یې وگڼه] [= د هستۍ له نظام سره هم غبري، خپل مثبت نقش سرته ورسوه].»

او همدا راز د رب الاعلیٰ په نوم تسبیح دي؛ «سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَىٰ» [اعلیٰ ۱ (۸۷:۱)] «د خپل ډېر اوچت او تر ټولو لوړپوړي پالونکي څښتن نوم دي [= نقش او ځواک] [په خپل اند، وینا او چلن کې له هر عیب او نقصه] پاک او سپېڅلی وستایه». چې په زړه او لید کې د رب عظمت، عالی توب او ستروالی مجسم کوي د قرآنکریم په ډیریو آیتونو کې ویل شوي تسبیح وکړی. «تسبیح» یعنې خدای تعالیٰ بې عیب او بې نقص گڼل؛ خدای تعالیٰ پاک او سپېڅلی گڼل. یعنې که له دې مخکې مو چې د خدای په اړه هر گومان کاوه تاسو به ویل څه خدای! که خدای وای نو نه به یې پرېښودی

مؤمنین دا ډول ووژل شي او رږ او شکنجه وويني، اوس اقرار کوم چې خدای تعالی پاک او سپېڅلی دی له دې چې د هغه په مشیت کې د عیب او نقص گومان وشي. آیا همدا اوس هم ځېنې نه وايي دا لا څه ډول دنیا ده او ولې دا دومره بدبخته او بیچاره خلک په دنیا کې شتون لري! یو کس فلج دنیا ته راځي، یو نیم هم روند دنیا ته راځي. آخر ولې؟ دا کوم عدالت دی! په دې نړۍ کې یو شمېر میلیاردران دي او ځینې نور بدبخته نیستم دي. زبرځواکان لگیا دي د نړۍ د خلکو بیخ وباسي؛ په دې جنگونو کې ووينئ چې څومره ډېر شمېر انسانان له منځه ځي. هوکې، کوم کسان چې دا څرگند او ظاهري څیزونه ويني او نتیجه ترې اخلي چې؛ نو کوم خدای په دې منځ کې نشته [نعوذ بالله]، ځکه چې که وای، ددې شرونو او بې عدالتیو ممانعت او مخنېوی به یې کړی وای. سترگې یې یوازې ظاهر ته دي چې پوښتنه کوي دا نو کوم عدالت دی؟ دا څه عدالت دی چې یو بدرنگ دی او یو ښکلی، یو شتمن دی یو فقیر؟ ځېنې ولې د هماغه پیدایښت له پيله بیمار دنیا ته راځي؟ دوی څه گناه کړې ده؟ نو له همدې په خپل زړه او خپل اند کې نتیجه اخلي او وايي: په دنیا کې عدالت نشته. خو دلته وايي او پاملرنه یې را اړوي چې؛ کله دې چې ولیدل د زیار او هڅو په پای کې کار یو ځای ته ورسېده او په حاصل ورکولو یې پیل وکړ، نو؛ **فَسَبِّحْ**. دا هماغه د تسبیح له پړاوونو یو پړاو دی. دویم فرمایي په **بِحَمْدٍ** تسبیح وکړه. «حمد» یعنې ستاینه. د بېلگې په توگه کېدی شي یو مدیر مو چې ډېر ښه کار هم کوي، خو ستاسو نه خوښیږي او د هغه په نسبت د ستاینې حالت ونلري؛ دا مني چې کار یې له نقص او عیبه خالي دی، خو بس ستاسو نه خوښیږي؛ «تسبیح له حمد سره» یعنې له حمد او ستاینې سره دي؛ یعنې واقعاً او په رښتینې توگه د خدای ستاینه کوي؛ له هغه سره علاقه او تړاو پیدا کوي.

نو، لومړی تسبیح دي او ورپسې د رب تسبیح دي او بیا د رب حمد او تسبیح، یعنې د هغه چا حمد دی چې ارباب دی، پالونکی څښتن دی، او څلورم پړاو

د اعلی رب، یا د عظیم رب حمد او تسبیح دي. کله چې وایو **سُبْحَانَ رَبِّيَ
الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ يَا سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ**، دا ټول د الله د نظام د بې
عیب او بې نقص گڼلو مختلف پړاوونه دي. یعنې په برېښنده، روښانه او ساده
ژبه وایو خدای تعالی او د خلقت نظام یې بې عیب او بې نقصه دی. او
ورپسې د هغه په نسبت د ستاینې او هېښتیا حالت پیدا کوو؛ او پر سترتوب،
عظمت، لوړتیا او متعالی والي یې پوهېږو او اقرار کوو.

نو په دې حال کې پیغمبر^(ص) ته فرمایي استغفار وکړه؟ یوازې دلته هم نه
دی، ډېر ځایونه نور هم یې په قرآن کې پیغمبرانو ته ویلي، له هغې جملې
څلور ځلې یې زموږ خپل پیغمبر ته، فرمایلي چې استغفار وکړي، یوازې
خدای تعالی مطلق دی؛ له هغه پرته بل هیڅ موجود مطلق نه دی؛ خو له
خاصو بندگانو سره د خدای تعالی رابطه د نورو په نسبت توپیر کوي. که
ستاسو کوچنی زوی په کور کې هر کار وکړي تاسو د پلار او مور په توگه له
هغه هیڅ انتظار نلري، دعوا ورسره نه کوئ، کومه غوسه ورته نه کوئ؛
کوچني ماشومان چې په کور کې هر کار وکړي پلار او مور یې له هغه دومره
تمه نلري، وایي د هغوی عقل نه رسېږي؛ خو په دې نسبت چې سن یې هر
څومره پورته ځي او وده ومومي، د مور او پلار انتظار ترې ورځ تر بلې
زیاتېږي. کله چې اولاد یې ستر شي او که مثلاً پوهنتون ته هم تللی وي او
لوستی وي، هغه ته نه بنایي او ضرورت نشته چې کوم بد کار وکړي چې ترې
گېله وکړلی شي، بلکې یوازې همدا چې تېلیفون ونکړي یا له مور او پلاره
کوم خبر وانخلي، له هغه گيله من کېږي. ظاهراً یې کوم بد کار هم نه وي
کړی؛ که هره ورځ یې مثلاً زنگ واوه، او په دې منځ کې که یوه ورځ واټن
پریوځي له هغه گيله کوي. یا که مثلاً تش لاس مور او پلار ته راغلی وي،
کېدی شي ترې خوابدي شي. ځکه چې له دوی انتظار لري چې مثلاً له یو
گل، یوې تحفې یا کوم بل خیز سره مور او پلار ته راشي. وویښی هر څومره

چې د انسان شعور پورته لاړ شي، بلوغ يې دېرېږي، هيله او انتظار له هغه دېرېږي، حُکله چې هغه اوس پوهېږي او اندنه کوي. پيغمبران هم د بشري ټولني وده موندې، عاقلان او بالغان دي؛ خدای تعالی هم د نورو پر نسبت له هغوی دېر انتظار لري؛ پر دې بنا کوم ايراد او گوتنيونه چې هغوی ته کېږي داسې کوم ايراد او اعتراض نه دی چې د عامو خلکو په اړه نېول کېږي. ويلې يې دي: **حَسَنَاتُ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتُ الْمُقْرَبِينَ** [حديث] يعنې کوم کارونه چې د ابرار [يعنې د دېرو ښو خلکو] لپاره ښه گڼل کېږي د مقربينو لپاره بد گڼل کېږي. ولې؟ حُکله چې له هغوی انتظار دېر دی. د هاغو دېرو ښو خلکو عمل د مقربانو لپاره د سيئاتو [گناه گانو] برخه گڼل کېږي په قرآن کې، يو حای کې - په يو له جنگونو کې، ظاهراً د حنين په جنگ کې - پيغمبر ته فرمايي شرايط دومره سخت شول چې **«حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ»**، چې حتا رسول او مؤمنينو وويل: نو څه وخت به دا د خدای نصرت رسېږي؟ يعنې شرايط داسې سخت او زيربه شول چې نوره چاره هډوکي ته ورسېده او حتا د رسول په زړه کې هم تېر شول چې د خدای نصرت به کله راځي؟ کله چې سپری ويني په مخکې يې، د سترگو لاندې يې، ټول ياران وژل کېږي، د يوه ورمېر په توره ووهل شي، د يوه بل لاس غوڅ شي، د رسول الله د ټولو يارانو وينه لگيا ده تويېږي، نو دا خو طبيعي ده چې غوښتنه وکړي چې خدايه، نو څه وخت غواړې موږ سره کومک وکړې؟ دادی چې ورته اوس فرمايي نو کله دې چې وليدل پوخ پوخ لگيا دي د خدای دين ته داخلېږي، څه نو اوس استغفار وکړه. حُکله خدای تعالی دا انتظار نه لري چې د پيغمبر په ذهن کې يې حتا يوه شېبه هم گرځېدلي وي چې کله؟ الله ورته وايي: **أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ**. [بقره ۲۱۴ (۲:۲۱۴)] آرام اوسئ چې د الله نصرت نژدې دی. کله چې پوښتنه کوو خدایا نو کله؟ ددې په څېر دی چې [العياذ بالله] موږ انگېرو چې د خدای تعالی عقل ورته نه رسېږي او موږ لگبا يو د هغه ترغيب او هڅونه کوو! خدايه ژر شه نور! لږ

شانته ژر، هله کنه مور لگیا یو ټول له منځه خو. ددې په څېر دی چې مور په مصلحت کې تر هغه زیات پوهېږو! تاسو ټول پاملرنه وکړئ؛ آیا همداسې نه دی؟ چې کېدی شي دا ډول دخالتونه او لاسوهنې په هر ځای کې ووینو.

حضرت علي (رض) فرمایي: که له الهي مشیت څخه ډېر ناراضي یې، لار شه خپل ځان ته دې بل رب وټاکه! که له دې اربابه راضي نه یې، لار شه د یو بل ارباب پسې. که ته انگېرې چې د خدای عقل نه رسېږي یا سخت نیوی او ستغ دی، یا بې رحمه دی او لکه څنگه چې ته غواړې او انتظار لري تاته نه دررسېږي، ډېر بڼه، لار شه یو بل رب ځان ته غوره کړه؛ اصلاً د هغه له بنده-گی استعفا ورکړه! ځکه چې ددې ټولو گیلو او نا رضایتونو معنا داده چې زموږ عقل [نعوذ بالله] له خدای تعالی څخه زیات رسېږي! مولوي وايي:

عاشقم بر قهر و بر لطفش به جدّ

ای عجب من عاشق این هر دو ضد

هم د هغه پر لطف عاشق یم او هم یې پر قهر عاشق یم. سړی داسې یو ځای ته رسېږي خدای تعالی چې هر کار وکړي بڼکلی او زیبا دی. اقرار کوي او دا مني چې زه خپل مصلحت سم نشم تشخیص کولی او هغه زما پر مصلحت تر ما بڼه پوهېږي زما وده او رشد پر هاغو څیزونو پورې تړاو لري چې زما عقل هغوی ته نه رسېږي. د مولوي په مثنوي کې سلگونه له دې تشبیهاتو او تمثیلونو موندلی شئ. چې کېدی شي نورو ځایونو کې هم وموندل شي.

نو استغفار کول او د بڼې غوښتل له دې چې د خدای تعالی په حمد، ستاینه او د نعمتونو په شکر کې یې کوتاهي او قصورکړی دی د انسانانو هڅه او تلاش که هر څومره ډېر هم وي بیا هم اندک، ناخیزه او محدود دی، او د خدای تعالی نعمتونه پرله پسې ورپدونکي، ځوښان او فراوان دي...

«وَأِنْ تَعَدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا...» «که [وغواړئ] د خدای نعمتونه وشمیرئ،

[هیڅکله] یې په شمېرلو وسمن نه یاست،...» [نحل ۱۸ (۱۶:۱۸)].

د یو ستر مثبت کار له سر ته رسولو وروسته پر یو بريالي انسان د خدای تعالی تسبیح او تقدیس، حمد او مننه پر دې اړینه او لازمیږي چې خدای تعالی پرې منت ایښی او هغوی یې د خپلې بلنې او دعوت لپاره وړ او آمین گڼي. او همدا راز استغفار او د بښنې غوښتنه له هاغه کبره چې کله کله یې پر زړه غالبېږي، یا زړه ته یې له اوږدې مبارزې او اوږد رنځ او رېږ له گاللو وروسته د بریا له خوښۍ او سرمستی سره زړه ته رخنه کوي. په ځانگړې توگه کله چې مبارزه اوږده شي او یاغي او طانغي دښمن د ډېر سخت رېږ او ځور څخه کار اخلي، او د ظالم دښمن د مبارزې په بهیر کې د تلفاتو د رسېدو پرمهال د نصرت او مرستې له ځنډ او تاخیره شکایت کوي.

«أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسْتَهْتُمُ الْأُبَاسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ» [بقره ۲۱۴ (۲:۲۱۴)] «آیا [تاسو مؤمنانو، له خپل ځان سره] گڼلې مو ده [چې د ایمان په لفظي ادعا سره] به جنت ته داخل شئ؟! حال دا چې لا تر اوسه [هاغه ازمېښتونه] لکه چې ستاسو پر مخکینیو راغلل تاسو ته نه دي رسېدلي؛ هغوی ته داسې سختۍ او کړاونه ورسېدل چې ډېر سخت په لږزه پرېوتل، تر دې ځایه چې [حتا] پیغمبر او ورسره ملو مؤمنینو وویل: [نو] کله د خدای مرسته رارسېږي؟! آگاه اوسئ چې د خدای مرسته نژدې ده.»

دویم اړخ په دې آیه کې دادی چې په دې کې حضرت رسول اکرم^(ص) ته بشارت دی چې له دې فتحې وروسته به له دې سترې فریضې څخه په عزتمنه توگه ستا د فراغت او خلاصیدو وخت راشي او د نبوت دروند پیتۍ چې الله ستا پر اوږو ایښی دی او د ستونزو او رېږ په گاللو چې ستا ټول ځواکونه او وجود یې زبېښلی او نښتېځلی دی په بریالیتوب سره به دا دین تکمیل شي او پیرزوینه او نعمت به یې بشپړ شي. په دې اړه چې حضرت رسول اکرم^(ص) په دې لار کې

خومره رېر، زیار او ستونزې گاللي په قرآن کې یې ورته د ډېرو آیتونه په توسه نغوته کړې. د پیغمبر^(ص) د سختیو، ستونزو او رېر د کچې معلومولو لپاره دا بسنه کوي چې په قرآن کې یې الله تعالی په مینه ناک او محبت وزمه انداز کې رټي او ورته فرمائي: «مَا أُنزِلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى» [طه ۲(۲۰:۲)] موږ دا قرآن پر تا ددې لپاره نه دی نازل کړی چې [پر دې د منکرانو د باورمن کولو لپاره] خپل ځان په رېر او مشقت کې واچوي.

نو په دې حالت کې د حضرت رسول اکرم^(ص) لپاره تر دې بل ستر زیری او بشارت نه وو چې د الله له لورې چې کومه دنده او رسالت ورته سپارل شوی وو له هغې په عزت‌ناکه توگه فارغ شو. لکه څنگه چې په دې سوره کې یې حضرت رسول اکرم^(ص) ته بشارت ورکړی دی او د کلام له مفهوم څخه یې څرگندېږي چې حضرت ته وايي: ته له خپل مسئولیت او ذمه واری په بريالیتوب فارغ شوي، نو ځکه یې په دې آیه کې هغه ته د استغفار له هدايت سره سره د تَوَّابِ والي بشارت هم ورکړی دی د تَوَّابُ لفظ چې کله د الله لپاره راځي نو معنایې داده چې هغه پر خپلو بندگانو ډېر لوراند او مهربان دی او د هغه له نارسيو او بڼويدو تېرېدونکی دی.

د حضرت رسول اکرم^(ص) استغفار!

نو ددې سوره د پای آیه پیغمبر^(ص) ته فرمان دی چې د الهي نصرت او فتحې تر رسېدو وروسته، تسبیح او استغفار وکړي. د پیغمبر^(ص) د استغفار مسئله له دې چې د عصمت له نظريي سره ټکر پیدا کوي، مفسرين یې راز راز توضیحاتو او توجیه گانو ته ناچار کړي دي چې د تفسیر په کتابونو کې راغلي دي، البته دا یو مورد نه دی چې پیغمبر ته دا ډول دستور او فرمان ورکړل شوی دی، د استغفار مسئله په نورو موردونو کې هم چې غالباً د نصرت

او فتحې په اړه دي د شخص رسول اکرم (ص) په اړه په قرآن کې مطرح شوي دي. څرنگه چې موږ مخکې د فتح سوره په تشریح کې دا مسئله پوره شرح کړې ده، دلته یې د بېا له سره توضیح څخه ډډه کوو او د هغې مطالعې ته د مینه والو او لېوالو او خپرونکو لوستونکو بلنه کوو. دلته یوازې په لنډه توګه ورته نغوته کوو؛ د فتح سوره په پیل کې الله تعالی فرمایي: **﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا. لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا﴾** [فتح ۱ (۴۸:۱) او ۲]. بې له شکه موږ څرګنده سوبه [او هغه ته د رسېدو لار] تاته پرانېسته. چې الله تاته ستا د مخکې لېږل شوو کړنو پایلې [= د تېرو کړنو منفي پایلې] او د هاغو کړنو پایلې چې په ځنډ راځي [= دهغوی زنجیري غبرګون] درته و پوښي [= وپښي او خښی یې کړي] او خپل نعمت پر تا تمام کړي او تا سمې لارې ته هدایت کړي.

اصولا د انبیانو په اړه د قرآن لحن د تمجید او تجلیل او تعظیم څخه زیات د تذکر، تنبیه او حتا په ځینو موردونو کې د توبیخ لحن لري!

د اسلام د مکرم رسول (ص) په اړه پر دې سوره سربېره، په پنځه شپږو نورو سورتونو کې هم هاغه مکرم رسول ته - د هغه له ستر مقام سره سره - امر په استغفار او توبې شوی دی «...»

﴿وَأَسْتَغْفِرُ لَذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ...﴾ [محمد ۱۹ (۴۷:۱۹)]

«... او د خپلې ګناه [له اغیزو او ګډوډیو] او د نارینه او ښځینه

مؤمنانو لپاره بښنه وغواړه...»، **﴿وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ**

خَيْرُ الرَّاحِمِينَ﴾ [مؤمنین ۱۱۸ (۲۳:۱۱۸)] «او ووايه: پالونکيه

څښتنه! و مې بښه او [راباندې] ولورېږه او ته خورا غوره

لورونکي يې.»، **﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا**

عَسَىٰ رَبُّكُمْ...﴾ [تحریم ۸ (۶۶:۸)] «ای هاغو کسانو چې ایمان

مو راوړی دی، له خلوص سره په نېره توګه د الله لور ته ستانه

شي...»، «**وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا**» [نساء ۱۰۶ (۴:۱۰۶)] «او له الله بښنه وغواړه؛ چې په رښتیا الله لورین بښونکی دی.»، «**لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ...**» [فتح ۲ (۴۸:۴۸)] «چې الله تاته ستا د مخکې لېږل شوو کړنو پایلې [= د تېرو کړنو منفي پایلې] او د هاغو کړنو پایلې چې په خندا راځي [= د هغوی زنجیري غبرگون] درته و پوښي [= وپوښي او خنثی یې کړي]...» او «...**وَاسْتَغْفِرِ لَذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ**...» [غافر ۵۵ (۴۰:۵۵)] «او [او د خدای د مرستې لپاره په بیره او بیتابی کې] د خپلې گناه لپاره بښنه وغواړه او د شپې پر مهال او گهیځ کې د خپل پالونکي څښتن له پاکۍ سره د کمال په ستاینه بوخت اوسه...». سربېره پر دې نور گواښونه لکه: «**عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ ...**» [توبه ۴۳ (۹:۴۳)]، «الله دې تا وپوښي؛...» «**يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ...**» [تحریم ۱ (۶۶:۱)] «ای پیغمبره، ولې هاغه څه چې الله درته حلال گڼي، پر ځان حراموې؟...»، «**يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ...**» [احزاب ۱ (۳۳:۱)] «ای پیغمبره، د الله پروا لره او له کافرانو او منافقانو اطاعت مکه...» او داسې نور ډېر مثالونه... چې د رشد، ودې او کمال او ډېرې پاکۍ لپاره د تذکر او هشدار له طریقه، هغه حضرت ته د خدای تعالی په ځانگړې پاملرنې دلالت کوي.

همدا راز په قرآن کریم کې، د نورو پیغمبرانو په اړه په ځلونو ویل شوي او زموږ د پیغمبر په اړه هم ځای په ځای راغلي دي؛ او حضرت پیغمبر^(ص) ته فرمان ورکړل شوی دی چې: **فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ** د خپل پالونکي څښتن پر حکم دې صبر وکړه. **وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ** [قلم ۴۸ (۶۸:۴۸)]، د حوت د

خاوند او ملگري؛ [يونس^(ع)] په خبر مه اوسه، **إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ**. چې په غوسه شو او پرېښودل يې، لار او زغم يې ونکړ. پيغمبر^(ص) ته فرمايي چې پوهېږم چې زړه دې ددوې له په شرک ککړو خبرو ډېر ناخوالی او غمگین دی چې دوی يې کوي؛ تا ډېر رنځوي: **وَصَاحِقٌ بِهٖ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا؛** [هود ۱۲ (۱۱:۱۲)] پوهېږم چې ددې خبرو زغم پر تا ستونزمن دی او پر زړه دې ډېر زور راوړي او زړه دې تنگوي؛ خو فرمايي چې دوی زموږ بندگان دي او موږ هغوی ته د دين په قبول او رد کې اختيار او آزادي ورکړې ده؛ اوس که د دوی زغم درته ډېر سخت دی، لار شه په حُکم کې د اخوا وتو لپاره سوری وکنه يا **أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بَأْيَةٌ** يا پورې کېږده او آسمان ته لار شه ووينو چې کولی شي کومه معجزه راوړي؟! **فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ**. [انعام ۳۵ (۶:۳۵)] نو، له جاهلانو مه اوسه. که موږ غوښتلی کولی مو شول داسې يو کار وکړو چې په اجبار ټول ايمان راوړي. اصلاً شيطان ته به مو رخصت ورکړی وای چې خو ورځې بل ځای ته لار شي او هر څيز پای ته ورسېږي. ورپسې فرمايي دا ټول پخپله يو مشیت لري. د نظامونو او الهي قوانينو غوښتنه او اقتضا ده چې انسانان خپله لار پخپله انتخاب او غوره کړي. چې هم وکولی شي «اسفل سافلين» ته سقوط وکړي، او هم وکولی شي «اعلیٰ علیين» ته صعود وکړي. دا دواړه چې نه وي کوم کمال نه حاصلېږي. انتخاب پخپله له دوی سره دی او هر عمل يې له خپل انتخاب سره مل دی. نو وايي استغفار وکړه چې **إِنَّهٗ كَانَ تَوَّابًا**. يعنې د خپل رب په درشل کې دعا وغواړه استغفار وکړه بښنه وغواړه چې کومه دنده يې چې تاته سپارلې وه د هغې په سرته رسولو کې چې که له تا کومه سهوه، اشتباه او بې صبري شوې ده چې له هغو تېر شي او بښنه درته وکړي. دا اسلامي ښوونه او روزنه ده چې انسان ته يې ورکوي او په هره کچه چې انسان بلاغت او تکامل ته رسېدلی وي په هماغه کچه ترې زياته هيله او تمه کېږي، او که دې موضوع ته له بل اړخه پاملرنه وکړو انسان که په هره کچه تکاملي پړاو کې وي بيا هم بشپړ نه

دی حُکمه چې انسان که هر څومره تکامل وکړي بیا هم انسان دی او لا تکامل او بشپړتیا ته اړتیا لري.

نو کوم انسان چې د الله د دين او د هغه په لار کې که په خپل زړه هر څومره ستره دنده سر ته رسولي وي، د هغه په لار کې يې که هر څومره قرباني ورکړي وي، د هغه په زړه کې کله هم نه بنيایي داسې خيال راشي چې پر ما چې زما د پالونکي څښتن کوم حق وو هغه مې په پوره او بشپړه توگه اداء کړی دی، بلکه هغه بايد تل دا وانگيري چې څه چې ما ته کول پکار ول هغه ما ونشو کولی، او هغه ته له الله څخه دا دعا غوښتل پکار دي چې ای الله؛ ستا د حق په اداء کولو کې چې کومې کوتاهې او نارسی له ما شوي دي له هغې ماته تېر شه او زما نیمگړې خدمت قبول کړه. دا ادب چې که رسول الله (ص) ته وربښوول کېږي هاغه چا ته چې د الله په لار کې د هغه د بې کچه زیاتې هڅې او زیار ایستلو په مقایسه د بل کوم انسان په اړه حتا تصور هم نشي کېدلی، نو بل څوک دا تصور هم نشي کولی چې هغه خپل کوم عمل ستر عمل وگڼي او ویاړ پرې وکړي او پرې غره شي چې د الله کوم حق چې پر ده وو هغه يې ادا کړی دی. په داسې حال کې چې د الله حق له دې ډېر زیات پورته او اوچت دی چې کوم مخلوق يې ادا کړلی شي. د الله تعالی دا فرمان د تل لپاره مسلمان ته درس ورکوي چې خپل کوم عبادت او هڅه او د دين په لار کې کوم خدمت بشپړ څيز مه گڼی، بلکې د الله په لار کې د خپل ځان له قربانولو وروسته بیا هم داسې و انگېرئ چې «حق خو دادی چې حق ادا شوی نه دی» - پر دې ترتیب چې که دوی ته کومه فتحه او بری نصیب هم شي، هغه دې خپل کمال نه بلکې د الله د فضل نتیجه وگڼي او پر هغې د ویاړ او فخر او پر غرور د اخته کېدو پر ځای بنيایي د خپل پالونکي څښتن پر وړاندې له عاجزۍ سره سر تپت کړي او د خپل رب حمد او تسبیح وکړي او توبه او استغفار وکړي.

بشريت پر خدای د ايمان په رڼا کې په دې ډول هسکتيا مومي او اوچتېږي،
 او په دې ډول ځلاند او برېښند کېږي او په الوت راځي، او همدا راز
 ستروالي، ځواک او آزادي ته رسېږي.

پر دې بنا د تقوا له ځواک سره شونې دی انسان پورته لاړ شي او له
 ايمان او صالح عمل سره «أَعْلَىٰ عَلَيِّينَ» ته ورسېږي. الله تعالى وايي
 ما تاسو ته دوه ډوله استعدادونه درکړي دي، يعنې دوه آگاهۍ: هم
 تقوا او هم فجور. چې له کفر او تکذيب سره «أَسْفَلُ سَافِلِينَ» ته
 رسېږو. چې هاغه يو يې د توحيد لور دی او دا بل يې د شرک لور.

د سورت په پای کې دې نتيجې ته رسېږو چې لکه د هر څيز په څېر
 د انسان عمر هم پای ته رسېدونکی دی.

ان شاء الله خدای تعالی دې توفيق راکړي چې هر څومره ډېر چې
 کېدی شي ددې سورت له پيغامونو گټه واخلو او خپل ځانونه له دې
 پيغامونو او الهي نظامونو سره چې مقرر کړي يې دي، منطبق کړو.

پالونکی څښتنه! ته قادر يې چې يو ځل بيا مسلمانانو ته هغه پخوانی عظمت
 او سترتوب د حضرت رسول اکرم^(ص) سنتو ته د اقتدا او له هغه د پليونۍ په رڼا
 کې بيرته راوگرځوي.

لويه خدايه! مور د اسلام د پيغمبر^(ص) له رښتينو يارانو او
 مرستندويانو په ډله کې وگوماره.

بار الها! مور ته توفيق مرحمت کړه چې د اسلامي عدل
 واکمني په داسې ډول په نړۍ کې خپره کړو چې د نړۍ
 خلک پوخ پوخ هغه د زړه له تله پر خپل ځان ومني.

صَدَقَ اللَّهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ.

يادونه: ددې تشرېح د ليکلو پر مهال لاندینيو سرچينو ته هم مراجعه شوې ده:

- ۱ - نظم قرآن - د عبدالعلي بازرگان لېکنه
- ۲ - آشنایي با قرآن - د مرتضی مطهری لیکنه
- ۳ - في ظلال القرآن - د سيد قطب لېکنه
- ۴ - تفهيم القرآن - د مولانا سيد ابوالاعلی مودودي لیکنه
- ۵ - تدبر قرآن - د مولانا امين احسن اصلاحي لیکنه
- ۶ - قرآن حکيم [ترجمه و توضيحات فارسي] - عبدالعلي بازرگان
- ۷ - الميزان في تفسير القرآن - د سيد محمد حسين طباطبائي لیکنه
- ۸ - کابلي تفسير [قرآن کریم ترجمه او تفسير - مولانا محمود الحسن ديوبندي او علامه شبير احمد عثمانی] پښتو کوونکي: د عالمانو يوه ډله
- ۹ - پرتوی از قرآن - د سيد محمود طالقاني لیکنه
- ۱۰ - تفسير نمونه - د آيت الله مکارم شيرازي او ورسره د علماو د پلاوي لیکنه
- ۱۱ - تفسير نور - د مصطفی خرمدل لیکنه
- ۱۲ - تابشي از قرآن - د سيد ابوالفضل ابن الرضا برقي قمي لیکنه
- ۱۳ - تفسير باران - د دکتور مهدي خداميان آراني لیکنه
- ۱۴ - ترجمه تفسير طبري - د حبيب يغمائی په اهتمام او تصحيح
- ۱۵ - تفسير ابن کثير [حافظ عمادالدين ابوالفدا اسمعيل بن عمر ابن کثير الدمشقي] اردو ته ژباړه :
مولا محمد جوناگرهي
- ۱۶ - معارف القرآن - د مولانا مفتي محمد شفيح لیکنه
- ۱۷ - تفسير مصباحين (اردو) ترجمه و شرح تفسير جلالين - ليکونکي: جلال الدين محلي او جلال الدين سيوطي - اردو ته ژباړه او شرح: محمد لياقت علي رضوي
- ۱۸ - تفسير کمالين د جلالين تفسير اردو شرح د: مولانا محمد نعيم ديوبندي
- ۱۹ - د قرآن عظيم الشان پښتو ژباړه - مولوي قيام الدين کشف
- ۲۰ - عزيزالتفاسير - د قرآن کریم پښتو ترجمه او تفسير - مولوي سلطان عزيز (عزيز)
- ۲۱ - صفوة التفاسير - د محمدعلي الصابوني لیکنه - ژباړونکی: مولوي شمس الله کمال زاده
- ۲۲ - د قرآن پلوشې - د گلب الدين حکمتيار لېکنه
- ۲۳ - تفسير دېوبندي - د مولوي عبدالحنان لېکنه
- ۲۴ - حکمة القرآن - د مولوي امين الله پېنهوری لېکنه
- ۲۵ - تفسير ايوبي حنفي - د مولانا محمد عبیدالله ايوبي لېکنه
- ۲۶ - تفسير احسن الکلام - د مولوي عبدالسلام رستمی لیکنه
- ۲۷ - قرآن کریم په پښتو - د اجرالدين اقبال ژباړه

۲۸- شرحې بر سوره های قرآن - عبدالعلي بازرگان - د عبدالعلي بازرگان وېب پاڼه

[bazargan.com]

۲۹ - تفسير روح القرآن - مؤلف ډاکتر مولانا محمد اسلم صديقي .

۳۰ - د قرآن ټکی په ټکی او روانه ترجمه - مولوي جانباز سرفراز

۳۱ - روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني - العلامة ابی الفضل شهاب الدين

محمودالالوسی البغدادي

۳۲ - تفسير جواهر القرآن - مولانا حسين علي

۳۳ - تفسير روح البيان - شيخ اسماعيل حقي البروسوی

۳۴ - «کنز الايمان او تفسير نورالعرفان» ترجمه احمد رضاخان بريلوي، تفسير احمد يارخان نعيمی

۳۵ - كشف الاسرار و عُدّة الابرار - [د قرآن کریم ادبي او عرفاني تفسير] خواجه عبدالله انصاري

۳۶ - د قرآن رڼا [د قرآن پښتو معنا او لنډ تفسير] مولوی محمد ظاهر اسدالله مکي

۳۷ - تفسير الفخر الرازی المشهور بالتفسير الكبير و مفاتيح الغيب، امام محمد الرازی فخرالدين

۳۸ - التفسير المبين - دوكتور عبد الرحمن بن حسن النّفسه

۳۹ - تفسير قرطبي - محمد بن احمد بن ابوبکر قرطبي، ترجمه اردو: پير محمد کرم شاه

۴۰ - المفصل في تفسير القرآن الكريم - المشهور بتفسير الجلالين - للامام جلال الدين المحليّ

والامام جلال الدين السيوطي .

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**